

שירת מרדכי טמקין *

מאת בנציון בנשלום

א

שירת מרדכי טמקין לא נתברכה בשלל גוונים. אין היא מרהיבה את העין בעתרת צבעים ואין היא קוסמת לאוזן בשפעת צלילים. אפורה היא ומנוטונית; נוסח אחד לה ונעימה אחת. אדם הקורא שירה זו משול למהלך בשביל צר או לרוחץ בנחל. אין היא מצויינת ברוב אפקים ולא תהלך בגדולות. אולם סגולה אחרת לה ובה צפון סוד השפעתה: היא כובשת לבבות בפשטותה ובאמתיותה. חותמה צניעות ולבביות ובתכונותיה אלה — קסמה וכוחה.

מרדכי טמקין משתייך למשפחת הליריקנים הגמורים. הוא העניק לנו ליריקה טהורה, ללא תערובת אלמנטים אחרים. שיריו הם בבחינת וידוי או בבחינת תפלה לעני כי יעטוף או בבחינת שיח הלב, כי ידאב ויעלוז. ואציין מיד: כל מה ששיריו אינטימיים יותר ופרסונליים יותר, כל מה שחשבון היחיד גובר בהם על חשבון הכלל והם מבטאים צער יום יום ושמחת יום יום, כל מה שהם אפורים יותר — הם גם

* כל הציטטות — לפי "ספר השירים והתפלות" שהופיע בתש"ב בהוצאת "רבר" ובכיוע "מוסר ביאליק".

טבעיים יותר, צרופים יותר וחזקים יותר. מדי ינסה לשיר על כבשו של עולם, להמריא במרומים ולנטות קוו לדורות הבאים — כש יכשל ושיריו פגומים. כל עוד יסתפק במעגל קטן ובהקף צד ויש שירת קטנות, אנו טועמים בחרוזיו טעם שירת אמת ויש שנמצא בד עולם ומלואו. כשהוא מתאזר לשיר שירה גדולה, דבריו שדופי וטוריו קלושים וכל מה שנהפוך בהם הם מתאפסים והולכים. ז הכלל: כשיוצר אינו משהה לנגדו את הצו "דע עצמך" אין ברכ במעשיו.

לשבחו של מרדכי טמקין יש לציין, שהוא סוטה ממסלולי לעתים רחוקות. על הרוב הוא יודע את עצמו והוא נאמן לעצמו. ע הרוב הוא מיטיב לדעת במה כוחו ומה הנעימה שניתנה לו ונשמ מנעימות לא לו ומדברים שהם מחוץ לתחומו ומעבר לכוחו. באח התפלות יתודה:

אם לא הִנְנֵנְךָ, אֱלֹהִים,	אֲשֶׁר קָצַכְךָ לִי
כַּח שְׁפָתַיִם רַב,	וּכְכַפּוֹת יְדֵי הַבְּלוֹת
אֵךְ אֵת כְּאֲכִי מִצִּיתִי עַד תֵּם	לֹא זָכַק מְאוֹם
כְּמַלְיִם כְּרוֹת אֵל,	מֵאֲשֶׁר לֹא לִי. (ע' צ"ז)

או משהו הדומה למרכז לא היה קיים, לא היתה קיימת מסורת ספרורית תית כלשהי והכל היה טבוע בחותם של ראשוניות וראשית. טרם נתגבש ניב חדש, הסופרים טרם התערו במציאות החדשה, הספרות הארץ-ישראלית טרם היתה דבר שיש בו ממשות. ההתלבטות היתה רבה ורבים היו הקשיים והמכשולים. כל נסיון היה פרי חיפושים ותעיות ותהיות וכל צעד היה מלווה היסוסים ופקפוקים. העלם בן-העשרים נלווה אל חלוצי הספרות הארץ-ישראלית והיה אחד המשוררים הראשונים של ארץ ישראל החדשה.

שירי ארץ-ישראל של מרדכי טמקין מצויינים בפשטות זו ובצניעות זו, שהן נחלת מרבית שיריו הטובים. זכים הם וחרש יולפו. אין בהם פתוס ואין להט ויקוד. אין בהם אש התלהבות ואין סערת רגשות. חותמם תום וענוה. התפעלות צנועה והמית נפש, חרדה ותהיה. לא מתוך מתח יצירי גבוה נכתבו ואין הם פרי המראה גדולה, אך מקוריות בהם וכנות בהם. אין הם משיבים על קוראיהם משב של שירה גדולה, אולם רינתם הצנועה מעוררת הדים והדיהדים בנפשנו. השיר הקטן, בו תוארה פגישתו הראשונה של המשורר עם חופי המולדת (ע' י"א), עשוי לשמש מכל הבחינות דוגמה נאה של שירת ארץ-ישראל אשר לטמקין:

ויו ספיר ימקמקם יזוע,

הרחק פאקס יזוע.

האקנם ויו תפיר-מולדת

לי נראה מקפף החול ?

חולם בקספת מרעי

אל מקעד האני לשענתי

ואשב את פני מהפיה,

כי כבו געגועי בקול... (ע' י"א).

העלם נטש ארץ צפונית והגיע לארץ מזרחית-דרומית. הוא יצא מארץ נושבת ובה לארץ שוממה וקרחת. לעיניו נגלו מראות חדשים ונופים חדשים והוא החל לשיר שירתם. קסמה לו בתוליות הארץ, החולמה, "עטופה דממה כחולה", "על הנירים הרחבים והנשמים" (ט"ז). קסמו לו שממתה וראשוניותה והיא נראתה לו צעירה לימים, שכן "זר לה עוד היגון המשועמם של מדינה וארץ אשר בלו" (ט"ז). המשורר, שגדל בארץ צפונית, עשירת סגרירים וידועת טחב ודלף, התהלך כחולם. בארץ-חלומותיו, המלאה זהב וזוהר ותכלת, הזהרים סגורוהו והתכלת שיכרתו ולבבו המתפעל והמתפעם אמר שירה. אך ידוע ידע להביע גם את התוגה המציינת את נוף ארצו, את תוגתה של כיפת-תמרים בודדה, את תוגתם של כפים מחלדים, את עצבתה של שקמה דלה. מה ידאב לבבו בראותו, שהכפים פשו, "כספחת אפורה", "על גו האדמה" (כ'), ומה ייטיב למצוא ניב לעגמימות זו, שארצו מצויינת בה.

כאמור לעיל, אין פתוס בשירי ארץ ישראל של מרדכי טמקין ואין בהם צלצלי תרועה. חרישיים הם, רצופי-התהיה, רוי מכאוב וצער. קשים היו חבלי ההסתגלות, הוי, מה קשים! ב"תפילה" בה נפתח ספר השירים של טמקין, מתודה המשורר, שנפשו "תחלום עוד בארץ צות-נוד" (ט'), והוא מעתיר אל המולדת ומתחנן, כי תעורר נפשו הרדומה, ובשיר אחר ("לא נחנתי בידי כובשים"; כ"ז) הוא מודה, כי לא ידי כובשים ובוני מולדת ידיו וכי נבוך הוא בראותו, מה לבנות ידיו ומה מרופטות ופצועות ידיהם של כובשי המכורה. העלם חלם חלומות כיבוש ובנין ונפשו כמהה לבוא בסודם של בעלי הידים

עלי להעיר, שהטורים הפשוטים האלה מכילים כרקטריסטיקה נאה של שירתו. ניבו אינו מלוטש ומבריק ואינו חד וחרף ואינו נוקב ויורד עד תהום, אך טהור הוא ובר, זך ובהיר. בת-השיר שלו אינה לבושה מכלול ומחלצות ואינה מצויינת ברוב עושר והדר. אפורת מדים היא, דלת-פאר, שפלת-רוח. אולם כל עוד שומר המשורר אמונים למוזה שלו ואינו משתוקק על תפארת לא לו וזוהר לא לו — יפים שיריו הפשוטים והאפורים, שנכתבו ללא כחל ושרק, ללא פרכוס, ללא רטוריקה, וכאמור, המשורר בוגד בעצמו לעתים רחוקות.

חולשה ורפיין הם חותמה של שירת מרדכי טמקין. קולו אינו קול ענות גבורה. להפך, קול ענות חלושה הנהו. היסוד הנקבתי גובר בשירה זו על היסוד הזכרי. אין בה התפרצויות וסערות ואין בה תרועת מלחמה. אין בה סופות-גיל וצוחות-אושר ואין בה זעקות שבר. כולה לחש ותחנה, שיח ותפלה, השתפכות הנפש והמית הלב. זהו שירה, שצלתה מרובה מחמתה ונכאיה מרובים מרנניה. כמעט שאין בה שמחה. קודרת היא, נוגה נכאה. זהו שירה של נפש דסה ויגעה, שהחיים השביעה ממוררים ויגונים. ידי המשורר, "אינו לקחת הכל", אך נגזר עליו, "כי יתבונן בעולם כמו אורח" (קפ"א). למור בודד וערירי ידמה עצמו באחד השירים ואכן בודד הנהו. והבדידות מציקה לו מלבה עצבתו ומעמיקה יגונו. כה ישיר:

אשב ואדם על פנים שחובים וקרים,

ואשמע את נספירי-י זכים ונגוים ובלאים

נוטפים ונדמים קרש ננבקר-ימים נבאים. (ג"ג)

הטורים האלה הם בבחינת מוטו לשירתו, הנוטפת נטפים נטפים והומה חרש.

ב

עריסתו — ארץ פולין. בה נולד ובה בילה שנות ילדותו ובה רותו, כלומר את השנים האלה, שהן בחיי כל אדם תקופה של צמיחה אינטנסיבית, קליטה אינטנסיבית והתרשמות רבה. ובכל זאת אין רישומה של ארץ הילדות והבחורים ניכר ביצירתו. בשיר, שהקדיש לה לאחר שנרמסה ע"י קלגסי גרמניה ועול ברזל ניתן על צוארה ("פולין"), הוא קורא לה ארץ מכורה, שורש ומצבה, נוה ראשיתו וקדמותו, אך השיר הזה אין רע לו בספר השירים של טמקין. משוררנו לא שר את שירת הארץ, בה נולד וגדל. לא צייר נופה ולא תיאר חייה בניה. צעיר לימים היה, כשנטש את ארץ פולין ועלה לארץ-ישראל, ויש לשער, שהעלם המתפרץ וההוזה גמר אומר לנתק כל קשר עם הארץ שיצא ממנה ול"שרוף כל הגשרים". המולדת הרחוקה והשוממה קסמה לו וקראה לו והוא גור, כי רק שירתה ישיר. השיר "פולין", שדיברנו בו לעיל, רצוף המית-נפש והשתתפות בצערה של הארץ השדודה והאומללה, אך מפעפת בו גם מרירות רבה. המשורר מזכיר את "חמדתה הכוזבה" של הארץ שהיתה עריסתו ואת "עשן האיבה", שאפפת שם. הוא מספר, כי חלם בימי הנעורים הרחוקים חלום שבות כפולה: שבות עמו ושבות עם פולין, והוא מודה ומתודה, כי קינא בפולין, "עת נפדתה ראשונה", וזעם בשמעו שהפדויים לוחצים אחיו ובזים להם. ויתכן, שגם הדברים המרים האלה מסבירים, על שום מה ולמה נעדר משירת מרדכי טמקין רישומה של ארץ מיצאה.

המשורר הגיע לארץ-ישראל בשנת תרע"א. הספרות הארץ-ישראלית עמדה בימים ההם בראשית התרקמותה וצמיחתה והחלה מוציאה יצירה ראשונים. סופרים מעטים היו אז בארץ, מרכז ספרותי

הנאהבים, וזכרה תקופת התום והאשר, עת נגהו שמשות ורחקו חשדים, אך הזכרונות האלה אינם אלא הד רחוק ועמום. בתקול קלושה וכהה. נוגה שירת האהבה של מרדכי טמקין, אכולת ספקות, שרופת נוחם. פרחי סתיו פרחיה ואושת שלכת נשמעת בה. קראו, למשל, את שירו „אל הרעיה“ (מ')! המשורר מבקש את הרעיה, כי תתן לו לחלום ולהתבודד, שכן אחר הוא ובדידות יאהב. ועוד יבקש: תתן לו הרעיה „להתרפק על פרחים כהים בסתיו“, אך תשמור הילדים „מריחם הטחוב, המשכיל“ (מ'). אמנם נאמר באחד הטורים משהו על „אשר וזיו סערות“, אך השיר כולו רצוף געגועים עזים לבדידות, ל„מרתבי תכול הבדידות“, וברי לי, שעלינו לראית שיר זה כאפייני ולא את השיר „ובך אחו, רעיה“ (קמ"ב), בו יתאונן על בדידותו ויבקש מהרעיה, כי תצילנו ממנה — דבר המובן מאליה, שאין „סתירה“ בין שני השירים ושניהם פרי חזית אמת — שכן מצויין השיר „אל הרעיה“, ולא השיר האחר, בכמה מהתכונות, ששירת טמקין נתיחדה בהן. הנטיה להתבודד, הנטיה להזות ולחלום, הנטיה „להתרפק על פרחים כהים בסתיו“ — כל הדברים האלה, שהם נפש נפשו של השיר „אל הרעיה“, תכונות יסוד של שירת טמקין הנם.

כלום יש צורך לציין במיוחד, שיש שירי־אהבה של טמקין, החורגים ממסגרת הכרקטריסטיקה הכללית שניתנה לעיל? כלום יש צורך להזכיר בזה, שכל כרקטריסטיקה כללית מבלטה ומדגישה את המשותף והכללי ומקפחת ומששטשת את הנפרד והנבדל? ובכן, לא כל מה שנאמר לעיל חל על כל שירי־אהבה של טמקין. יש גם שירי־אהבה אחרים, שלא לגמרי יהלמום הדברים שנאמרו על כלל שירי־אהבה. הנה, למשל, השיר היפה „בליל אביב“ (מ"ג). נטפי גשם אביב מצלצלים במרחקים והמשורר מנחם את הרעיה, המרעידה ונאנחת. סמוך לכו ובטוח, שצעדיהם הסוערים, הורתו יחד בנתיב העולם, שכן „עברו את המרחק הריק והניבו את החדל“, ובקש יבקש מהרעיה ל„עלות בדממה“ ולראות „מבעד מסך הלילה“ את „גבעות העתיד הכחלחלות“ (מ"ג). אור פיוס ונחמה זרוע על השיר כולו ובשורת עתיד ברוך מצלצלת בו. אולם, כאמור, אין לראות שיר זה כדוגמה אפיינית של שירת האהבה שלו. אפייניים יותר השירים שדיברנו בהם לעיל, בראשית הפרק, השירים רבי התוגה ורחושי הספקות, שאני בא להדגימם בזה על ידי אחד משיריו הטובים:

תָּרִי דָּמָו	דָּמָו עֲנִיתוֹת
קָמְאוֹרִי דָּלַת גְּעִילָה,	עַל סָדְיִי הַקְּאָקִיָּה,
בְּעֵינַי קָהָה	הִי, שׁוֹמֵר סִפִּי,
נִקְשִׁים רִיזְקָנִים מִשְׁכִּיָּם.	אֵי תִדְ אֲשֶׁר תִּתְרַיְךָ
דִּקְרָחִים קְרוֹתִים	אֵת סְנִיחֶיךָ, שֶׁבַּ וְסִפְסָו,
עַל שֵׁפֶת אֲנֶרְשָׁלִים בְּתִים —	בְּפִרְחֵי אֵשׁ וְגִעְוֵיָּם?
תְּלוֹמֹת זְמַיִם רַבִּים.	עָקָה נִקְהָה, נִקְהָה,
שׁוֹמֵר סִפִּי נָם.	אֵין עוֹד קְאֻקָּה! (מ"א)

לדברים, שנאמרו בזה על השירה ששר לרעיה, אסמך את הערכת השירה ששר לבן. אני רואה שירה זו כאחת הפרשיות המקוריות של יצירת טמקין, כאחת הפרשיות המיוחדות את המשורר. זוהי שירה רבת עגמה, עשירת נכאים, אישית מאוד ואינטימית מאוד, רצופת כאב וצער, פשוטה וכנה, טמקינית. הנה ניצב האב ליד ערש בנו ומעטר ראש ילדו החולם ב„פרחי בדידות לבנים“ ו„בלהבות עצבו ושכרונו“ (מ"ד). נוגה יעמוד וחרדה תכבוש לבבו, כי יודעת

המרופטות ולהסתפח בחברתם, אך המציאות טפחה לו על פניו וחלך מותיו אלה נשא רוח. העלם קוה, כי יוכל להפרות שממות המולדת, ליבש ביצותיה וליער סלעיה. להיות אחד הכובשים הראשונים, אך התקוות האלה נתבדו. לא ניתן לו הדבר, שהיה משאת נפשו וחלום שנות נעוריו. כשלונו זה היה לו למקור של כאב ועגמה שגברו והלכו במרוצת השנים, בגבור גלי המשטמה והטרופ בעולם ובהינתך חמת הגורל על המשורר. יש שנראה לו, ברגעי ענותו ויאוש, כי שב לביתו „לימי חופשה מעטים“ (ל"ג), שכן מתנכלים לו, לפליט, „מבואות העולם האפלים“ (ל"ג). ברגעים קשים אלה נכתבו טורים רצופי אימה ורוי יאוש, טורים שחרדת הבאות יוקדת בהם.

תִּרְחַק מִתְּאֲבָכוֹת נִכְעוֹת נִכְאוֹת.
פִּיתוּחַ שֶׁל קֶסֶף רְעוּשִׁים
נִפְלִים לְרַעֲשִׁים מִכְּבִים
מִקְתְּלֵי שְׂשָׁקִים אֲפִלִּים:
וְשָׁהָה רִיזְקָה תִּבְל
נָם בְּמִוֹלָדְתִּי!

מה עמוקה ונוקבת התוגה, שהטורים האלה משיבים עלינו! לדברים, שנאמרו בזה על שירי־הארץ של טמקין, מהראוי להסמך דברים מספר על שירי הטבע שלו, כי שני החומים האלה נושכים זה בזה ומשתלבים זה בזה. אציין קודם כל, שמרדכי טמקין יודע יפה את טבע ארצנו ומיטיב לציירו ולמצוא ניב למיוחד שבו ולאפייני שבו. גם שירת־הטבע שלו חרישית, צנועה ונכאה. דמדומיה מרובים מזהריה ושביליה רופדו דומיה.

אֶהְבֵּמִי לְתַעֵת קֶדֶד וְתִרֵשׁ
בְּנָמִי וְרָכִים רִיקוֹת וּפְתוּיָבוֹת,
עִם אוֹר שְׁמֵשׁ שִׁבַּת יָד וְנִטְפָּה
בֵּין גְּשָׁם לְגְשָׁם וְאִרְיִים רַבִּים (כ"א)

טורים אלה, בהם נפתח שירו „טבת“, מותר לנו לראותם כמוטו לשירת־הטבע שלו כולה. שעתו שעת הערב, שקוית הזהב ורויית הכיסופים. אתה יחמוד, לה יעטר עטרות ניבים רכים ורצופים חלור מות וכליון נפש. ואת הדממה יאהב ואת הבדידות ושירי־הטבע שלו הם שירי דמי ובדידות. הוא אוהב לתעות „שכור בדידות ודממה לרשרוש האטד הכהה בצדי דרכים“ (י"ח) ולהקשיב לאושה העולה „בדממת הדרכים הריקות“ (כ'), בכוחות חולות הערבה עם בוא הערב. הוא אוהב ימי־טבת רכים, עת האדמה ששברה צמאה „מקשיבה חרש להריונה המתרחש ברקמות זיו ואד ורוחות כסף קלות“ (כ"א), והוא מיטיב לשיר על בוא האביב („אביב בהרים“, כ"ג) ועל השעות הברוכות „אחרי היות הגשם הריחני“ („אחרי הגשם“, כ"ד). סיכומו של דבר: שירת הטבע של טמקין היא רקמה עדינה, רכה וענוגה. אין בה הרמת קול; צנועים וחרישיים צליליה. ואין בה הגדשת גוונים; צנועים ורכים צבעיה. גם היא אינה אלא תפלה ותחנה.

ג

שירי־אהבה, במשמעותו הרגילה והמקובלת של הסוג הזה, כמעט שלא נמצא בספר שיריו. בשירי־האהבה המעטים שכתב האוירה בלתי־ארוטית לחלוטין. לא להט בהם ולא שכרון, לא תיקד בהם, אש תאזה ולא יתחולל בהם סער רגשות. תוגה מפעפעת בהם, רויגנציה חרישית חותמם. אין בהם מריח האביב, סתויים וסגריריים הם. אמנם נזכר באחד השירים הגן הקדמון, בו השתעשעו לפנים

יציר יס'אב בעיר („בעיר“ ס"א). אין מפלט מהתגה בעיר ואין מקום פנוי ממנה. רק בשעות ערבים, כשוך המונה ושאוה, עת „פני שחק אפלים חרש מניעים עפעפי הכסף“ ו„כמו מגביעים גדושים נעלמים הדממה נתכה“ (ס"ג), תוגת המשורר מתרכלת במקצת ושלכתה שוקעת.

בעיר חריפים הניגודים הסוציאליים ובולטים מאוד. עושר ודלות נפגשים בה יום-יום ושעה-שעה. עשירים ואביונים דרים בה בכפיפה אחת. חיי-מותרות וחיי-ריש וחסר מתנגשים בה ונושכים אלה באלה. עיר עיר ומשכנות העוני שלה ומשורר העיר, אם בעל נפש הוא, שר שירים של משכנות יגון אלה. טמקין מרבה לשיר עליהם. הם יקרים לו, רחם ירחמם. משוררנו נמלט למשכנות העוני למען תצורף נפשו בכוח העוני ותזוקק בו. הוא רוצה לשאוב מים לנשי-עוני חולות, לבוא בסודם של כתפים, השבים לבתיהם עם ערב רצוצים ושבורים, לשותות מכוס העוני. יקרים לו משכנות-עגמה אלה, כי „איש לא חילל פה העצב ולא הפר ברית עם עוגי“ (קכ"ט), והוא רוצה, כי בני-עוני אלה יתעסקו בקבורתו בבוא יומו, כי נשי-עוני „יליטוהו בטלית פרומה“ ו„כתפים שבים עם הערב ישאוהו חרש למנוחתו“ (קכ"ח). כאורח בא אל בני-עוני, אך מהרה היה כאחד מהם. יסורי-הם יסוריו וסבלם — סבלו. ואם יעד לו אלהים שעת רחמים ונחומים — במשכנות העוני יעדה לו:

יש בתצות הליל אקוקה,
נעור קמו מן-אנה קתוקה,
אקפת דלתי אל הנציע:
עצב פר ללא הביע.

וקמו בקשורת-גיל רחוקה
השפים אט מניעים
את מניפקס-אר רחוקה
עלי רבע הנעים.

גם אלי, גר ארתי,
אלהי-הרחמים או יגלה;
אשא עיני ואאנה
ועצב פר בי יגלא. (ק"ל).

וכאן יש לציין, שמרדכי טמקין שר לא רק את שירתם של האומללים והנדכאים שבמשכנות-העוני שבעיר, אלא גם שירתם של סובלים אחרים ואור-ריים אחרים. לבנו יתחמץ מדי ראותו חלכאים, יתחמץ ויתגעש. משורר האומללים הנהו, משורר החלשים המקופחים, משורר העלובים וקשי-היום. הוא שכתב „מזמור לאסיר“ (ק"ז), בו נתן ניב לסבלם של האנמללים שבאומללים, שהחברה שיברה חיייהם וסילפתם, גולה חופשם וסגרתם בבתי-כלא. במזמורו זה הטיב להביע רחשי לבו של האסיר, שגם לסאת-הקיר העצובה תניד לו ראש, והיטיב לדובב ענות נפשו, המתדפקת חרדה ומתפעמת על שערי אלהים, מפלטה האחרון, ואינה נענית. הוא שכתב „מזמור לאשה“ (ק"ח), המוכנה „לקבל דינה בעונה נואשה“, להדבק בגבר „בבשריה הפורים עד בליתם“, רק למען החיים בחיקה המחכים לפדותם ולכסות על תאותו „בדוק חנינה“, בהנך בה ההויה החדשה. הוא שכתב „מזמור למשורר“ (קכ"א), בו שר על המשורר, שהוא רואה אותו כסובל הסובלים וכאח בודדת, שלאשה יתחממו קשיריים

נפשו, שבנו יהיה כמוהו „בודד, חולם ושטוף-נכאים“. והנה הוא רואה, שבנו בעל ה„עינים הברות והנהרות הרחק מעל ראשו“ (מ"ז), בנו ש„צבא חלומות רץ לפני מרכבתו“ ומצעדו „כשחר העולה על ארצות מתעוררות“ — נמלט אליו, אל אביו, „כפצוע חרב נעלמה“. השאלה „למה?“ מתפרצת מלבבו של האב וחרדה רבה מפעפעת בשאלה הזאת. המשורר, שחלומותיו נתבדו ותקוותיו התנדפו, רוצה, כמובן, שחיי בנו לא ישוו לחייו. הוא רוצה, שבנו לא יתלבט כמוהו ולא ידע את מבוכת-נפשו, שישתחרר מכבלי הבדידות ויזכה לחיות בעולם של אורה ושמחה, אך ידוע ידע, כי לא הכינו כראוי לחיים כאלה, ולכן ישאל בצער: „מה תשא, בני, מביתי בטרם ימוט?“ (מ"ח). כל השירה הזאת, שהמשורר שר לבן, פרסונלית ביותר ואינר-טימית ביותר, וכבר הודגש לעיל, ששירתו מצויינת בכך, שהיא משכנעת יותר וחזקה יותר כל כמה שהיא אישית יותר. מסתרי לבב המשורר מקירים את שירתו לבן ונפש נפשו מפרפרת בה. היא נטרקמה בלילות ללא שנת ונכתבה בדמע. ניביה פשוטים וצנועים, צליליה זכים וטהורים וכולה טבעה בחותם של אמת ונאמנות. כאמור לעיל, השירה הזאת היא אחד הפרקים המקוריים והעצמאיים של יצירתו. אוסיף כאן, שהיא גם אחד הפרקים הטובים שלה.

ד

השירה הארץ-ישראלית החדשה שירת כפר היא במידה רבה מאוד. השיבה לקרקע וההיאחזות בה, חבלי ההסתגלות לחיים של יגיע כפים ויסורי ההשתלות בהוי הכפרי, מתק הפגישה עם אמא-אדמה, צמיחת הכפר העברי והתרקמות צורות-חיים חדשות — על כל הדברים האלה הרבו לשיר משוררי ארץ-ישראל החדשה. יש ששרו שירה לכפר, שירה רצופת פתוס וגדושת לירות, ויש שציירו חיי הכפר ונתנו לנו נדבכים ראשונים של אפיקה כפרית. אלה ואלה שיקעו מיטב אונם בשירת-הכפר וראוה לרוב כגולת הכותרת של יצירתם. מרדכי טמקין אינו נמנה עם משוררי הכפר והנו נבדל בכך ממרבית חבריו המשוררים הארץ-ישראלים. משורר עירוני הנהו ושירת העיר שנתן לנו אין רעה לה בספרות הארץ-ישראלית. מקר ויותו של משוררנו ועצמאותו מתבלטות בפרשה הזאת.

שירת-העיר של טמקין קודרת ועגומה. קינה היא. המשורר רואה את החיים בעיר כצל של חיים והם מאוסים עליו. יתר-על-כן: הוא רואה את החיים בעיר כחיי-ניוון, כחיים ריקים וחולניים. ולבו יהמה לדרי העיר. כחיי שעמום לו חיי העיר וכדבר אין חפץ בו. העיר אינה לטמקין אלא יער של ארובות מפוחמות, ים של חומות מאובקות ושנוא ושנאה. באחד השירים שכתב על העיר נאמר, כי בעיר אפילו הצפרים מכות ומשועממות וכי גם הוא, המשורר העירוני, משול לצפור חולה („אנכי שוכן בעיר גדולה“, קכ"ז). בשירי טמקין העיר נואקה ונאנחת, רחובותיה מתפתלים כככאב, ארובותיה מזדקרות אל על „בילל שבר“ כזרועות, „סות עשנה הכתומה“ פרועה כבחרון, כולה קודרת וזועמת. אין גבול ליאושו של המשורר בשירי העיר שלו ולעצבתו אין גבול. אין הוא מאמין, שיש בעיר אהבת אח ואהבת רע. אטומות חומותיה של העיר, „עיני העוברים ורות“, ובדידות על הארץ כבמרחקי המזרות“ (ס"ח). תוגה עמוקה מליטה בכנפיה את שירת-העיר של טמקין, תוגה דחוסה, אלמנטרית, תוגה המנפצת כל סכר ומציפה הכל. תוגה זו נמצא לא רק בשיר על העיר ביום דלף, עת „עצובים גגות העופרת וסחופות האפישות“ ובדידות אופפת את הרחובות הרחוצות והמחרישות“ (ס"ו), אלא גם בשיר, בו

ומרי-גורל, ומזמור למתבודד" (קכ"ב). בו הביע צערו של המת-
 בודד, הנצב חרד ונפחד "על סף העולם ההומה". הוא שכתב "מזמור-
 על מות ילדה עניה" (קי"ט), קינה מועזת על בת-עניים שנקטפה
 בשחר ימיה. הילדה היתה בעלת עינים רעבות, שדמו לעיני "עו-
 עני בחרבוני הר", וחייה קופדו טרם הספיקו להנץ. המשורר ראה
 את הגופה הדלה, שהיתה בעיניו כ"שק שהורק", ורחמיו נכמרו על
 אלהים; שנצב ליד הילדה המתה "גלמוד וחסר-ישע" מבלי יכולת
 לחבוש "את אשר הכה המתה". המזמורים האלה הם מהעדית של
 יצירתו. זכים הם ומעודנים. ברי-גיב, עזי-ביטוי, ענוג-ילחן, פרקי-
 ליריקה טהורה, ללא תערובת יסודות זרים, בלתי-ליריים. מהמזמורים
 האלה אתה למד, מה גדולה הרגישות של משוררנו לסבל ולדוי ומה
 תהמה נפשו לאומללים, לסובלים, לנדכאים. אי-לזאת קראתי לו משורר
 האומללים והחלשים. כינוי זה יאה לו, עטרה זו הולמת אותו.

אולם עלינו לחזור לעיני, בו פתחנו את הפרק הזה, כלומר:
 לשירת-העיר. אמרנו לעיל, כי משוררנו אוהב את משכנות העוני
 ושוכניהם ושר שירתם. ובכן עלי להטעים, ששירתו זו רצופה לא
 רחמים וחבה בלבד, אלא גם פתוס וציאלי. המשורר נתקל בניגודים
 הסוציאליים החריפים, שחיי העיר רחושים בהם, הוא רואה שבעים
 ועשירי-שלוה מזה וכתפים רצוצים ויגעים, הדומים ל"שוקים בלואים",
 מזה — ותוגה גדולה יורדת עליו. אפייניים מבחינה זאת שירי בית
 הרקמה שלו. המשורר בא לבית הרקמה, בו יושבות נערות חורות
 ויגעות ו"רוקמות בכרים, למתיק שנת ומנוחה לזרים" (ס"ט). יום
 העבודה ארוך והמלאכה מרובה והעובדות עיפות, הוי, מה עיפות. הן
 עורגות למנוחה, הן כמחות להיים, הן מצפות לערב. המשי מרשרש
 חרש ונוגה רשרושו, סלסלות נגרות חרש ונוגה אושתן. הנה נערה
 קטנה, שחופה, הכפופה על כנה ורוקמת לזרים כל היום, נערה פרסית
 או בוכרית, נערה דלה ועלובה. כל היום תרקום ותרקום ורק לפעמים
 "בשעה אפורה, בצהריים", מעל קצה הסלסלות הנשאות", "תשא ראש,
 כראש נימפה תקשיב לסערה" (ע"ג). המשורר מסתכל בנערות העוב-
 דות ואומר בלבו, כי לא סלסלות תרקומנה, אלא כבלים, ויקים
 נעלמים ועבים". חוטי המשי הדקים והענוגים נארגים לעבותות, בהן

תאסרנה הרוקמות, עם אסירי עמל כל הדורות" (ע). ובתחת הנער
 קולן בשיר, זו השירה, המגיעה לאזני המשורר:

נֶאֱרָנָה הַפְּתִילִים פְּקָרֵי הַשְּׁמָמִית,
 דָּקָם גָּאָרָג נֶאֱסַר עַלְמִית.
 וְדָגוּ כְּכָר עֲלֵפָה, וְדָגוּ עֲנָפָה,
 לֹא נִיכַל הַרְקָמָה, לֹא נִיכַל אֲנָפָה...
 רֵאשֵׁינוּ שְׁחֻזָּתִים קְשִׁיּוֹת נִכְנָעוֹת,
 וּמָה לְשִׁיּוֹת וְלִחְלָסִם הַקְּבָאוֹת ?
 הוּי הַפּוֹפִי, נֶעְרָה, וְאֶרְנִי סִהְרָה:
 הִנֵּה בָּא עָרְב. נִקְיָה נֶעְרָה.
 מִבֵּית הַרְקָמָה, הָאֶפּוֹר בְּחֻמּוֹת,
 נִנְיָקָה נֶנְיָקָה צְמָאוֹת וְחֻמּוֹת;
 וְאֵל הַפְּרָה, בְּטָרָם עוֹד תִּפְּהָ,
 כְּאוֹרְחוֹת שְׂאֲחָרוֹ נְחִישָׁה בְּדָקְמָה.
 (ע"א)

זאת השירה ששמע המשורר בסימטאות ירושלים, בשכונת
 העוני. קסמים רגיונליים ואקוטיים לא לקחו לבו, לא הכהו עינו, ל
 קסמה לו טלית-הצבעונים, בה מתעטפים לפרקים החיים בסימטאות
 הוא קרע טלית זו, חדר לפני ולפנים, העו לראות את הבעיה הסוציא-
 לית, ההולכת ומתרקמת בשכונות העוני של ארצנו. שירי בית-הרקמ
 שלו הם קינה, שהוא מקונן על בני-אדם דלים ומקופחים, אך הם
 בבחינת תביעה לתקן המעוות. ההושפע המשורר, בכתבו שיריו אל
 משיריהם של משוררים אחרים, שכתבו על נושאים הדומים לנושא
 שלו? דעתי נוטה, שהשערה כזו אינה רחוקה מהאמת. שירו ש
 י. ל. פּוֹרֵץ (באידיש) על שלוש הנערות המסכנות, החופרות כל ימיה
 לזרים ואינו, זוכות בפרור אחד של אושר, נתחבב מאוד על המו
 היהודים ברחבי פולין. דלת העם, חוגי פועלים וחוגי נוער היו שרי
 את השיר ורישמו היה ניכר. בראשית המאה הרבו צעירינו להפח
 ב"אורגים" של ג. הויפטמן וי. ה. ברנר תרגם את המחזה לעברית
 יש איפוא לשער ששירת בית הרקמה של מרדכי טמקין הופרתה ג
 על ידי השפעות ספרותיות. יש לשער, שיוצרה הושפע מפרץ ומהויפטמ
 ומשיר האורגים השלזיים אשר להינריך הינה. אולם אין דבר זה גור
 מערכה של שירת בית הרקמה. בנפשו של המשורר נולדה שירה
 והיא בשר מבשרו, דם מדמו. מקורותיה — מראה עיניו של המשורר
 ורחשי לבבו. את החשת צמיחתה והתגבשותה אני מיחס להשפעת
 הספרותית, אך לא יותר מזה.

(עגד יבוא).

מח
 קול
 כנ
 כר
 הן
 בת
 עלי
 עוס
 נכח
 ונג
 גשו
 יחס
 בקו
 זה
 עלי
 או
 לה
 מה
 יום
 שם
 דעו
 מפ
 יוח